

Кыргыз тилин экинчи тил катары окуп-үйрөнүү

проблемалары

(Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин окутуу боюнча)

Кыргыз тилин мектепте экинчи тил катары үйрөтүү өзүнө көп маселелерди кошо камтыйт, т.а. биринчиден, аны жарандардын өз ара карым-катышынын куралы катары, экинчиден, кыргыз тили окуу предметин өздөштүрүү каражаты катары үйрөтүү. Анткени, сабакта окуучунун сөздүк корун байытууга, байланыштуу кебин өнүктүрүүгө жана кебинин маданиятын калыптандырууга көнүктүрүү иши кыргыз адабияты предметин окуп-үйрөнүүдө кептин негизги каражаты болуп кызмат кылат, т.а. кыргыз тили менен кыргыз адабияты сабагынын материалдары практикада интеграцияланып колдонулат, кыргыз тили сабагынан үйрөнгөн лексика-грамматикалык минимумдар практикада жүзөгө ашат.

Тилди үйрөтүүдө ар бир сабакта практикалык максатты көздөө төмөндөгүлөргө көз каранды. Мисалы:

- кыргыз тилин окуучунун кандай максатта окуп-үйрөнүүсү (интенция), т.а. учурашуу, таанышуу, байланышуу, бир нерсени сурап билүү же сурап алуу, жеке көз карашын жана оюн, пикирин айтып, ой бөлүшүү, ар түрдүү жагдайларга жараша өз баасын айтып далилдөө ж.б.;

-сүйлөшүү тематикаларынын так болуусу (баланын өзү, үй-бүлөсү, окуган, жашаган чөйрөсү тууралуу тексттер, оюндар, эс алуу, бала жашаган шаар, айыл, спорт, окуу жана маданий темадагы түрдүү тексттер ж.б.);

- сүйлөшүү чөйрөлөрүнүн эске алынышы (өздүк, турмуш-тиричилик чөйрөсү, маданий-социалдык чөйрө, окуу жана эмгек чөйрөсү, демек сабакта окуп-үйрөнүүчү ар бир окуу материалдары ушул чөйрөлөрдү эске алып түзүлүүсү керек);

- эми ушул багыттардагы сүйлөө жана жазуу иштеринин соңунда жетишүүчү натыйжалар да так болушу, аны мугалим окуучунун окуу жетишкендиктиринде ээ болуучу практикалык компетенциялар катары түшүнүүсү жана алар аркылуу иштелип чыккан баалоо критерийлери аныкталышы шарт.

Натыйжада, окуучу сабакта грамматикалык темаларды окуп-үйрөнгөн соң, мугалим алар тууралуу окуучунун маалыматтык билимин гана текшерүү менен чектелбей, ушул багыттарда алардын объективдүү сүйлөшө билүүсүнө жетишүү жана алардын жыйынтыктарын текшерүү менен баалоонун жолдорун издөөсү керек.

Ошондуктан, кыргыз тилин окуу орус, өзбек жана тажик тилдүү мектептерде окуп-үйрөнүүдө төмөндөгү маселелер айрыкча көңүлгө алынышы керек:

1. Лексикалык-грамматикалык материалдарды жаттатып үйрөтүүдөн качуу, анын ордуна үйрөнгөн окуу материалдарын сүйлөшүү тематикалары менен чөйрөлөрүнө жараша колдонуп сүйлөөгө жана текст түзүүгө көнүктүрүү;

2. Аталган материалдарды кептеги кызматына жараша колдонууга машыктырууда, сөзсүз түрдө, окуу стандартында көрсөтүлгөн негизги жана предметтик компетенцияларды эске алуу;

3. Окуучулардын кебин өстүрүүдө колдонуучу дидактикалык материалдарды даярдоодо лексикалык минимумду так сактоо;

4. Сабакты уюштурууда тилди түздөн-түз үйрөтүү ыкмаларын жана интерактивдик методдорду колдонуу;

5. Мектептин окуу жүргүзүлгөн тилине жараша (орус, өзбек, тажик) иштөөдө окуучулардын социо-маданий компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга, толерантуулукка, улут аралык ынтымакка тарбиялоого айрыкча көңүл бөлүү;

6. Сабакта тил үйрөтүүнүн кырдаалдык-тематикалык, мекен таанытуучулук, коммуникативдүүлүк, окуучунун эне тилинин өзгөчөлүктөрүн эске алуу, окуу материалдарын кептеги кызматына жараша үйрөтүү ж.б. принциптерин жетекчиликке алуу;

7. Окуучунун жазуу ишмердигин өнүктүрүүдө жазуу жумуштарынын бардык түрүн жөнөкөйдөн-татаалга жараша чыгармачылык менен жүргүзүү;

8. Кыргыз тилин сабактарында кыргыз адабияты сабагында өтүлгөн жазуучу-акындардын чыгармаларын интеграциялап пайдалануу, адабият сабактарында окуучулардын кыргыз тили сабактарындагы сүйлөшүү тажрыйбаларын эске алуу ж.б.

Ушулардан улам, август кеңешмелеринде төмөндөгүдөй маселелер талкуулануусу максатка ылайык келет:

- Тил – элдин маданияты, рухий дүйнөсү, элдердин данекери;
- Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун концепциясын талкуулоо, аны мындан ары өркүндөтүүгө карата сунуштар;
- Кыргыз тилин окутуунун предметтик стандартын талкуулоо жана аны мындан ары өркүндөтүү боюнча сунуштар;
- Кыргыз тили программасынын жаңы вариантын иштеп чыгууга карата сунуштар;
- Кыргыз тилинин жаңы муундагы окуу китептерин жазууга карата сунуштар;

-Кыргыз тилин үйрөтүүнүн деңгээлдик ыкмасын үйрөнүү боюнча тажрыйбаларды талкуулоо;

**Мындан сырткары, быйылкы окуу жылында төмөндөгү окуу-
нормативдик адабияттар жетекчиликке алынат:**

-Республиканын мектептеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнү өркүндөтүүнүн концепциясы (түзгөндөр: С.Рысбаев, К.Добаев, Б.Абдухамидова, Б., «Эдем», 2016-ж.);

-Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун предметтик стандарты (түз.: П.Осмонова, С.Рысбаев), Б., «Эдем», 2016-ж.

-Быйылкы окуу жылында өткөн жылы колдонулган окуу программасы пайдаланылат.

-Кыргыз тили, окуу орус тилинде жүргүзгөн мектептердин 1-11-класстары үчүн (түзгөндөр: С.Рысбаев, А.Алымов, Э.Абдраева, -Б., 2015)

Пайдаланууга сунуш кылынуучу окуу китептер:

1-класс:

«Кыргыз тили» Эсеналиева К., Буйлякеева Р. ж.б., - Б., 2011;

«Кыргыз тилинде сүйлөйбүз», авт.: Рысбаев С., - Б., 2010;

2-класс:

«Кыргыз тили», авт.: Ч.Кенчиева, З.Сарылбекова, ж.б., -Б., 2013;

«Кыргыз тили», авт.: С.К.Рысбаев ж.б., -Б., 2013;

3-класс:

«Кыргыз тили», авт.: Буйлякеева Р., ж.б., -Б., 2014-ж.

«Кыргыз тили», авт.: А.Орузбаев, С.К.Рысбаев ж.б., -Б., 2011;

4-класс:

«Кыргыз тили» авт.: С.Рысбаев, Н.Абылаева, -Б., 2011;

5-класс:

«Кыргыз тили», авт.: А.Алымова ж.б., -Б., 2009;

6-класс:

«Кыргыз тили», авт.: А.Алымова ж.б., -Б., 2009;

7-класс:

«Кыргыз тили», авт.: Ж.Мамытов, ж.б. –Б., 2010;

8-класс:

«Кыргыз тили», авт.: С.Ибрагимов, -Б., 2009;

9-класс:

«Кыргыз тили», авт.: И.Абдувалиев ж.б., -Б., 2010;

10-класс:

«Кыргыз тили», авт.: Абылаева, С.Ибрагимов, -Б., 2009-2012;

11-класс:

«Кыргыз тили», авт.: Н.Абылаева, З.Сарылбекова, -Б. 2009-2012.

1-2-3-4-класстары үчүн «Класстан тышкаркы окуу китептери», авт.: Б.Абдухамидова, К.Ибраимова, ж.б. – Б., 2009.

Мугалимдерге керектүү методикалык эмгектер:

1. С.Рысбаев, Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн теориялык-практикалык маселелери, Б., 2015.
2. С.Рысбаев, Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш, Б., 2015.
3. Т.Асанакунов, «Сөз түркүмдөрүн окутууда окуучунун компетенттүүлүгүн баалоо», Бишкек, «Гүлчынар», 2015;
4. Т.Асанакунов, «Сабактын (болжолдуу) планы» (Методикалык колдонмо), – Бишкек, 2015;
5. Т.Асанакунов, «Окуп-үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар», -Б., 2016;
6. Т.Асанакунов, «Окуучулардын кыргызча кебин өстүрүү» (методикалык колдонмо), Бишкек, 2016;
7. Б.Абдухамидова, Кыргызча кеп адеби, Б., 2007;
8. «Окуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 1-4-класстарынын окуу китептерине методикалык керсөтмөлөр», авт.: Ш.Адиев, С.Рысбаев, ж.б. - Б., 1993;
9. «Сөз өстүрүү альбому», авт.: С.Рысбаев, -Б., 2005;
10. «Өзбек мектептеринде кеп маданиятын окутуу», авт.: С.Рысбаев, А.Акматова,

Даярдаган:

п.и.д., профессор С.К.Рысбаев